

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาได้มีการตื่นตัว เป็นอย่างมากที่จะแสวงหาลู่ทาง เพื่อแก้ปัญหาสาธารณสุขของประเทศ หลังจากที่ได้มีการประชุม อนามัยขึ้นพื้นฐานระหว่างชาติ ซึ่งจัดขึ้นที่เมืองอัลมาอตา ประเทศสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ. 1978 สรุปผลได้ว่า การสาธารณสุขมูลฐาน (Primary Health Care) เป็นกลวิธีที่เหมาะสม ที่จะให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพอนามัยดีถ้วนหน้า ภายในปี ค.ศ. 2000 สุขภาพดีถ้วนหน้า (Health for All) "หมายถึง การที่ประชาชนมีสุขภาพอนามัยดี ตามสิทธิมนุษยชนอันพึงจะได้รับ" (ประมวลการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 7 : พฤศจิกายน 2526) จากแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก ส่งผลกระทบต่อองค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานสาธารณสุขของ ประเทศไทย ได้มีการปรับปรุงโครงสร้าง การบริหารงานและหารูปแบบการดำเนินงาน เพื่อให้ สอดคล้องกับแนวนโยบายขององค์การอนามัยโลก แต่หลักการดังกล่าวจะนำไปสู่การแก้ปัญหา สาธารณสุขได้มากน้อยเพียงไรนั้น ย่อมต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ องค์ประกอบด้านบุคลากร ซึ่งจะต้องมีความพร้อมทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ จึงจะสามารถ ทำให้งานสาธารณสุขไปถึงประชาชนผู้รับบริการได้ ด้วย เหตุผลดังกล่าวสถาบันการศึกษาซึ่งมี หน้าที่ผลิตบุคลากร นับว่ามีบทบาทสำคัญที่จะเป็นแรงสนับสนุน เพื่อก่อให้เกิดผลผลิตทางด้าน บุคลากรที่มีความพร้อมทั้งคุณภาพและปริมาณเพียงพอ

สถาบันการศึกษาพยาบาล เป็นสถาบันหนึ่งที่ผลิตบุคลากรออกไปให้บริการเกี่ยวกับ สุขภาพอนามัยของประชาชน ถ้าหากพิจารณาในเชิงปริมาณเมื่อเปรียบเทียบกับบุคลากรอื่น ๆ ในทีมสุขภาพ แล้วจะเห็นได้ว่าพยาบาลนั้น เป็นบุคลากรกลุ่มใหญ่ที่สุดและ เป็นกลุ่มบุคลากรที่ทำงาน ใกล้ชิดกับประชาชนที่สุด เพราะลักษณะงานได้เอื้ออำนวยประโยชน์ให้ปฏิบัติ เช่นนั้น

พยาบาลได้รับการพิจารณาจากทุกฝ่ายในระบบงานสาธารณสุข ว่าเป็นบุคลากร สาธารณสุขที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการแก้ปัญหาสาธารณสุข ตลอดจนจิตที่รักษาสภาพอนามัยของ

ประเทศชาติ บทบาทของพยาบาลที่มีอยู่ในระบบงานสาธารณสุข มีอยู่ทั้งในเรื่องการบริหารงาน และเรื่องการรักษาพยาบาล ไม่ว่าจะระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ทั้งนี้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในอดีตหรือปัจจุบันเท่านั้น แต่จะทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น และมีบทบาทกว้างขวางขึ้นในการแก้ปัญหาสาธารณสุขในอนาคต (อมร นนทสุด 2519 : 21) จากผลการประชุมเรื่อง "การพยาบาลในการสนับสนุนเป้าหมายของการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า เมื่อพุทธศักราช 2543" ทำให้เกิดคำประกาศการพยาบาลในงานสาธารณสุขมูลฐานว่า พยาบาลถึารวมพลังกันปฏิบัติงานสาธารณสุข จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวและสามารถทำให้ประชาชนมีชีวิตที่ดีได้ และในการประชุมสมัชชาครั้งที่ 13 (WHO 1982 : 2) สรุปได้ว่าควรสอดแทรกแนวคิดสาธารณสุขมูลฐาน เข้าในการจัดการศึกษา พยาบาล และปฏิบัติการพยาบาลให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยปรับปรุงงานพยาบาลให้ เข้ากับความต้องการของชุมชน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา และทรัพยากรในท้องถิ่น ทั้งนี้พยาบาลต้องมีความกระตือรือร้นในการร่วมวางแผนนโยบายด้านสุขภาพ และสามารถกระตุ้นให้องค์กรทั้งของรัฐและเอกชน สนับสนุนงานสาธารณสุขมูลฐาน

ฉะนั้น บทบาทของพยาบาลคือ การเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชน เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่ดี การจัดการบริการส่งเสริม ป้องกัน รักษาและฟื้นฟูสภาพตามลำดับ และร่วมมือประสานงานกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จากการประชุมพยาบาลแห่งชาติครั้งที่ 7 เรื่อง "การพยาบาลกับสุขภาพดีถ้วนหน้า" ได้กำหนดแนวปฏิบัติหลายแนว : ด้านการปรับปรุงการศึกษาพยาบาล จะต้องให้สอดคล้องกับเป้าหมายสุขภาพดีถ้วนหน้า กล่าวคือ ควรจะต้อง เน้นการส่งเสริมและป้องกันโรคให้มาก เป็นอันดับแรก การรักษาพยาบาล เป็นอันดับสอง เนื้อหาเพิ่มความรู้ เรื่องการสาธารณสุขมูลฐาน การสร้างคุณธรรมและ เจตคติที่ดี ต่องานสาธารณสุขมูลฐาน การจัดการ การประสานงาน และการฝึกอบรมจัดกระบวนการเรียน การสอน โดยให้มีประสบการณ์งานสาธารณสุขชุมชน เน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี เพิ่มประสบการณ์การทำงาน เป็นทีม

แต่ในสถาบันการศึกษาพยาบาล ไม่ว่าจะสังกัดทบวงฯ กระทรวง ฯลฯ รูปแบบการศึกษาภาคทฤษฎี และการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ ส่วนใหญ่จะอยู่ในสถาบันพยาบาล การนำกระบวนการแก้ปัญหา (Problem Solving Approach) มาใช้ในการปฏิบัติการพยาบาล ก็จะนำมาเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะตัวผู้ป่วยเท่านั้น จุดเน้นของการให้บริการ เมื่อจบการศึกษาแล้ว

จะเน้นการให้บริการในระดับทุติยพยาบาล (Secondary Care) และตติยพยาบาล (Tertiary Care) มากกว่าที่จะให้บริการระดับปฐมพยาบาล (Primary Care) ชิวโมง การฝึกปฏิบัติงานที่จัดให้อยู่ในสถาน ในด้านการรักษาพยาบาลค่อนข้างสูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับชิวโมงการฝึกปฏิบัติงานในชุมชน นอกจากนั้นแล้ว การจัดการศึกษาภาคปฏิบัติในสถานการศึกษาพยาบาล และในชุมชนยังขาดความต่อเนื่อง และการผสมผสาน (ประมวลการประชุมพยาบาลแห่งชาติ ครั้งที่ 7 : พฤศจิกายน 2526)

จากสภาพการณ์ดังกล่าว พอประเมินได้ว่า การจัดการศึกษาพยาบาลในปัจจุบัน เพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายของการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าอย่างแท้จริง ค่อนข้างจะมีอุปสรรคและข้อจำกัด

สถานผู้ผลิตพยาบาล และนักการศึกษาพยาบาล จึงควรตระหนักว่ามีสาเหตุใดที่ทำให้ การศึกษาพยาบาลได้ผลผลิตดังเช่นที่กล่าวข้างต้น แลมเบอร์ตเซน (Lambertsen) ได้กล่าวว่า สถานผู้ผลิตพยาบาลจะต้องคำนึงถึงการปลูกฝังค่านิยม ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเทคนิค วิธีการพยาบาล เพื่อผลิตพยาบาลที่มีความรู้ ความสามารถ ในการปฏิบัติกรพยาบาล และสามารถ ขยายบทบาททางวิชาชีพ เพื่อสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคตได้ (1958 : 1) ในการ เรียงรียงของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้พยาบาลต้องขยายขอบ เขตความรับผิดชอบ ให้ลึกและกว้างมากขึ้น ซึ่งพยาบาลควรจะได้ถูก เตรียมให้รับผิดชอบในบทบาทที่เพิ่มขึ้น เพื่อการ พัฒนาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน ดังนั้นจึง เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะได้พิจารณาหลักสูตร ของพยาบาล ตลอดจนการจัดการศึกษาพยาบาลทั้งหมด

ในหลักการทั่ว ๆ ไปแล้ว การจัดการศึกษาและการจัดหลักสูตร จะ เริ่มจากการ พิจารณามีปัญหา และความต้องการของสังคม เป็นอันดับแรก แล้วจึงนำมากำหนดเป็นปรัชญาจุด ประสงค์การจัดการ เรียนการสอน และการประเมินผลตามลำดับ ดังนั้น ในการจัดการศึกษา พยาบาล เพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายของการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า พ.ศ. 2543 นั้น จำเป็นที่จะต้อง พิจารณาและวิเคราะห์สาระสำคัญอย่างละเอียด ตั้งแต่บทบาทของสาธารณสุขมูลฐาน จุดมุ่งหมาย ของการจัดการศึกษา สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การ เมือง ที่จะส่งผลกระทบต่อ การ ศึกษาพยาบาลในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยซึ่ง เป็นพยาบาล จึงใคร่ศึกษาว่าการสาธารณสุขมูลฐานจะส่งผลกระทบต่อ

ต่อการศึกษาพยาบาลอย่างไรในอนาคต ในการวิเคราะห์และวิจัยครั้งนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง
ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งเหมาะสมที่สุด ในการที่จะพยากรณ์เหตุการณ์
ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของการจัดการศึกษาพยาบาลจนถึงปี พ.ศ. 2543 ที่ได้รับผล
กระทบจากการสาธารณสุขมูลฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ทำการวิจัยแนวโน้ม เกี่ยวกับผลกระทบของการสาธารณสุขมูลฐาน
ต่อการจัดการศึกษาพยาบาลในอนาคต ตั้งแต่ปัจจุบันจนถึง พ.ศ. 2543 (ค.ศ. 2000)
2. ศึกษาเฉพาะการจัดการศึกษาพยาบาล ระดับปริญญาตรีหรือ เทียบเท่าปริญญาตรี

ความจำกัดของการวิจัย

เนื่องจาก เทคนิค เดลฟาย เป็นวิธีการมุ่งแสวงหาความเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่ม
ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อการทำนาย เกี่ยวกับ เรื่องใด เรื่องหนึ่งในอนาคต ผลที่ได้จากการใช้เทคนิค
เดลฟาย ใน เรื่อง "ผลกระทบของการสาธารณสุขมูลฐานต่อการศึกษาพยาบาลในอนาคต" จึง
เป็นความคิดเห็นอย่างกว้าง ๆ ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางการสาธารณสุขมูลฐาน และการศึกษา
พยาบาลซึ่งไม่สามารถศึกษาออกมา ในรูปแบบแนวโน้มเชิงสถิติที่ชัดเจนได้

ข้อตกลงเบื้องต้น

วัน เวลา ในการตอบแบบสอบถามที่แตกต่างกันของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านในรอบ
เดียวกัน ถือว่าไม่มีผลต่อความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

นิยามศัพท์

ผลกระทบ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากเหตุหรือการกระทำ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
แล้วส่งผลมายังอีกสิ่งหนึ่ง หรือสภาพการณ์หนึ่ง

การสาธารณสุขมูลฐาน หมายถึง วิธีการดำเนินงานสาธารณสุขในรูปแบบที่ผสมผสานการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ซึ่งชุมชนมีความต้องการร่วมมือกันเองหรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐจัดให้มีขึ้น โดยใช้ชุมชนพลังและวิทยาการที่ไม่สูงเกินไปอย่างเหมาะสม อันสามารถทำได้จากท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่และ เป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ชนบธรรม เนียมประเพณีและสภาพสังคมของท้องถิ่นใน อันที่จะแก้ไขปัญหาสาธารณสุข ซึ่งประชาชนเห็นตระหนักด้วยตนเอง การดำเนินงานนี้มีความเชื่อมโยงกับขบวนการพัฒนาแห่งท้องถิ่น และบริการสาธารณสุขของรัฐในด้านการสนับสนุนการ ส่งมอบผู้ป่วย การติดต่อดสื่อสาร (กระทรวงสาธารณสุข ๒520 : 316)

การศึกษาพยาบาล หมายถึง การจัดการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ แก่ผู้เข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาพยาบาลระดับปริญญาตรี หรือ เทียบเท่าปริญญาตรี ซึ่งใช้เวลาในการศึกษาในหลักสูตรรวมทั้งสิ้นประมาณ 4 ปี

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

เพื่อให้การศึกษาค้นคว้า เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ

1. ศึกษาเรื่องสาธารณสุขและการศึกษาพยาบาล ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งของต่างประเทศและประเทศไทย จากรายงานการประชุมและสัมมนา จดหมายเหตุ หนังสือวารสาร เอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์
2. การเลือกประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยเลือกผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านแรก ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยตั้งเกณฑ์ไว้ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 ท่าน เสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์อีกท่านละ 10 ท่าน หลังจากนั้นผู้วิจัยนำมาเรียงลำดับตามความถี่จากมากไปหาน้อย ได้จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะตอบแบบสอบถามรวมทั้งสิ้น 23 ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการสาธารณสุขมูลฐาน และผู้บริหารการศึกษา จำนวน 9 ท่าน อีก 14 ท่าน เป็นนักวิชาการพยาบาลและอาจารย์พยาบาล
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามของการวิจัยตาม เทคนิคเคลฟายที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามขั้นตอนดังนี้

แบบสอบถามที่ 1 ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านแรกอย่าง

ไม่เป็นทางการ จากนั้นนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 16 ข้อ

แบบสอบถามที่ 2 ผู้วิจัยรวบรวมความคิดเห็นที่ได้จากการตอบแบบสอบถามปลายเปิดรอบแรกของผู้เชี่ยวชาญ นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็น เกี่ยวกับการศึกษาพยาบาลในอนาคต แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 44 ข้อ ให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านตอบโดยการให้น้ำหนักความเป็นไปได้ของข้อความ

แบบสอบถามที่ 3 ผู้วิจัยนำคำตอบที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อคำถาม แล้วสร้างเป็นแบบสอบถามฉบับใหม่ซึ่งใช้ข้อความเดิม แต่เพิ่มตำแหน่งของมัธยฐานและช่วงพิสัยระหว่างควอไทล์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม 3 รอบด้วยกัน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อรวบรวมแบบสอบถาม 3 รอบแล้ว ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์โดยการคำนวณหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์

6. การรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เสนอผลในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อเรื่อง แล้วสรุปการรายงานแยกเป็นประเด็น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการของการจัดการศึกษาพยาบาล ตั้งแต่ปี 2521 จนถึงปัจจุบันว่ามีอุปสรรคหรือข้อจำกัดเช่นไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้มีรูปแบบที่จะนำไปปฏิบัติแล้วเกิดประโยชน์สูงสุด

2. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาพยาบาลในอนาคต ใ้บรรลุนเป้าหมายสุขภาพดี ถ้วนหน้า 2543

3. ผลการวิจัย จะเป็นเอกสารประกอบการค้นคว้า สำหรับนิสิตนักศึกษา และผู้สนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้

ลำดับขั้นตอนในรายงานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งลำดับขั้นตอนในรายงานการวิจัยออกเป็น 5 บท

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย และลำดับขั้นตอนในการรายงานการวิจัย

บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การจัดการศึกษาพยาบาล และการพยาบาลตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเป็นมาของการสาธารณสุขมูลฐานกับการจัดการศึกษาพยาบาลในต่างประเทศ และในประเทศไทย แนวคิดทฤษฎี เกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน การพยาบาลการศึกษาพยาบาล งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเทคนิคเคลฟาย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ลักษณะของแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ